

กินในพระพุทธศาสนา*

Eating in Buddhism

พระสมุห์กัน ธมฺมสโร (แฝงสะโด) และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ (วันยาว)
Phra Samuttan Dhammasaro (Laksado) and Phramaha Mit Thitapanyo (Wanyao)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตงอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: phrasamuthant@gmail.com

บทคัดย่อ

กินในพระพุทธศาสนาพิจารณาในทุกๆ ขณะที่กิน หรือบริโภคในทุกๆ คำข้าว เป็นการกินหรือบริโภคเพื่อการบำบัดเวทนา ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตเมื่อภิกษุไม่สามารถปฏิบัติเหมือนอย่างนั้น ในเวลาก่อนอาหาร หลังอาหาร ในปฐมยาม มัชฌิมยามและปัจฉิมยาม ถ้าไม่ได้พิจารณาเลย ปล่อยให้อรุณขึ้น ภิกษุนั้นชื่อว่า ย่อมตั้งอยู่ในฐานะอินdebtedness บริโภคกินหรือการบริโภคนั้นภิกษุต้องทำสติในขณะรับแล้วขณะบริโภค แม้แต่การบริโภคปัจจัย 4 ก็ควรทำอย่างนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ศีลบริสุทธิ์ เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ก็จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดสมาธิ ปัญญา บรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: กิน; พระพุทธศาสนา

Abstract

Eating in Buddhism is considered every time of eating or consumed in every bite of rice. Eat or consume for the treatment of suffering. However, it is to benefit the quality of life. However, a Monks cannot practice. But in the time before meals, after meals, in the earlier time (primayam), the middle and the last If a Monks cannot considered they let the sun up That monk's name is located as indebtedness. The eating or consumption of a monk must be mindful while receiving it while consuming. Even the 4 factor consumption should do like this. For purification of the monks they should do like this. When a monks

*ได้รับบทความ: 21 สิงหาคม 2565; แก้ไขบทความ: 21 มิถุนายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 6 ธันวาคม 2566
Received: August 21, 2022; Revised: June 21, 2023; Accepted: December 6, 2023

have purification. It is a contributing factor to concentration and wisdom after attaining the highest goal of Buddhism.

Keywords: Eating; Buddhism

1. บทนำ

คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้สอนให้มีสติทุกอิริยาบถ ตั้งแต่นั่ง ยืน เดินนอน หรือแม้กระทั่งขณะกิน เพราะการกินอาหารมีความสัมพันธ์กับทุกชีวิตในสังคม พฤติกรรมการกินอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ การรู้จักประมาณในการกิน ไม่กินมากเกินไปหรือน้อยเกินไป แต่ให้กินพอดีกับที่ร่างกายต้องการ แม้พฤติกรรมการอยู่ของมนุษย์ก็สอนอย่างนั้น พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้ภิกษุตลอดจนถึงคฤหัสถ์ให้เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคขบฉัน การรับประทานอาหารให้เพียงพอและพอดีตามความต้องการของร่างกายไม่ให้บริโภคมากเกินไป จนเป็นการอึดอัด ไม่สบายกาย ก่อให้เกิดโรคร้ายต่างๆตามมา พระพุทธองค์ทรงย้ำให้เลือกรับประทานอาหารเพื่อให้เหมาะสมกับสมณธรรมแล้งทรงจำแนกข้อเสียของการฉันและประโยชน์ในการฉัน พุทธองค์ตรัสกับพระภิกษุว่า ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อฉันอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกมีความสุขมีโรคพาลน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพละทานมัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ภิกษุทั้งหลายมาเถิด แม้หรือเราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อฉันอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกว่ามีอาพาธน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก มาเถิด แม้พวกเธอก็จงฉันอาหารมือเดียวแม้เธอทั้งหลายเมื่อฉันอาหารมือเดียว จักรู้สึกว่ามี

อาพาธน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก (ม.ม. (ไทย) 13/134/150) เมื่อบุคคลทั้งหลายมีสติในการรับประทานอาหาร การรู้จักประมาณ ในการรับประทานอาหารแต่พอดี รับประทานแต่อาหารที่มีประโยชน์ ไม่มีโทษแก่ร่างกาย ย่อมส่งผลทำให้เป็นผู้มีสุขภาพทางร่างกายที่ดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บให้ทุกข์ทรมาน แก่ช้าและมีอายุยืนยาว (ส.ส. (ไทย) 15/124/145) และอีกด้านหนึ่งยังส่งผลให้เหลืออาหารเพียงพอ ในการที่จะเผื่อแผ่ให้แก่ผู้ด้วยโอกาสที่ขาดแคลนอาหารอีกทางหนึ่งด้วย ย่อมสะท้อนถึงมิติทางสังคมโดยรวม พระพุทธองค์ยังตรัสต่อว่า ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันบิณฑบาตไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อความมัวเมาไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง เพียงเพื่อกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์เป็นไป เพื่อบำบัดความหิวเพื่อบำบัดเคราะห์พรมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่าโดยอุบายนี้ เราจักกำจัด เวทนาเก่าเสียได้ และจักไม่ให้เกิดเวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิตความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เรา แล้วจึงบริโภคอาหาร (ม.ม. (ไทย) 12/225/236) พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่ทรงเสวยมากเกินพอดีจนกระทั่งเกิดอาการอึดอัดแน่นท้องว่า “มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้แล้วย่อมมีเวทนาเบาบาง เขาย่อมแก่ช้า อายุก็ยืน” (ส.ส. (ไทย) 15/124/145) ความรู้จักพอ

ประมาณในการบริโภค เป็นการบริโภคเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะคุณภาพชีวิตเป็นฐานสนับสนุนให้มนุษย์สามารถทำหน้าที่ของตนให้เกิดประโยชน์ทั้งฝ่ายตนและผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องเริ่มต้นจากคุณภาพชีวิตที่ดีมาก่อน (พระมหามิตร ฐิตปัญโญ (วันยาว), 2547, หน้า 48) พระพุทธองค์ยังตรัสเกี่ยวกับการบริโภคที่ดีว่า การบริโภคควรพิจารณาทุกๆ คำกลืน ฟังพิจารณาในกาลก่อนฉันทหลังฉันทยามต้นยามกลางและยามสุดท้ายหากเมื่อเธอไม่ทันพิจารณาอรุณขึ้นย่อมตั้งอยู่ในฐานะบริโภคหนี้ แม้เสนาสนะก็พึงพิจารณาทุกๆ ขณะที่ใช้สอยความมีสติเป็นปัจจัยทั้งในขณะรับทั้งในขณะบริโภคเภสัช ย่อมควรแม้เมื่อเป็นอย่างนั้นก็ป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ทำสติในการรับ ไม่ทำในการบริโภคอย่างเดียวแต่ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่ทำสติในการรับทำแต่ในเวลาบริโภคภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ มีสุขโสมนัสมากอยู่ในปัจจุบัน และย่อมปรารถนาเหตุเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายธรรม 3 ประการ อะไรบ้าง คือ 1) ภิกษุ คัมภีรครองทวารในอินทริยทั้งหลาย 2) รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร 3) ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่องๆ (ส.สพ. (ไทย) 18/239/239) พุทธาสภิกขุ กล่าวว่า กิน ก็อย่าให้มันติดเบ็ดเกิดปัญหาขึ้น เพราะการกิน วินาศไปเพราะการกิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกินที่ไม่ต้องกิน เช่น กินเหล้าหรือกินอะไรที่มากเกินไปจนจำเป็นที่ไม่ต้องกิน แม้แต่กินอาหารก็กินกันจนเกิน จนเสียนิสัยที่จะต้องกินกินกินแพงจนเงินเดือนไม่พอใช้ อย่าให้มีลักษณะเหมือนกับติดเบ็ดในโลกเกี่ยวกับการกินเชื่อว่าการ

งดบริโภคอาหารทุกชนิด เป็นวิธีเข้าถึงความพ้นทุกข์อย่างยอดเยี่ยมทำให้ลัทธิธรรมาจารย์ บำเพ็ญทุกกิริยา 3 ประการ (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2549, หน้า 15)

จึงเห็นได้ว่า การกินในพระพุทธศาสนา เป็นการพิจารณาให้เห็นคุณค่าอย่างแท้จริงของสิ่งที่ได้บริโภคไป พร้อมทั้งให้เห็นเป็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้นมีคุณค่าต่อความต้องการหรือร่างกาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้สอนให้พิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงใช้สอยหรือบริโภคอย่างมีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนาการที่ได้มา ไม่กิน หรือบริโภคเพื่อเล่น ไม่บริโภคเพื่อมัวเมา แต่ให้กินหรือบริโภคอย่างมีสติ

2. กินในพระพุทธศาสนา

การกินที่เกินประมาณ เป็นการควบคุมการกินอาหารเพื่อให้เกิดประโยชน์และตามความต้องการของร่างกาย ไม่ใช่กินหรือบริโภคเพื่อความเพลิดเพลินในรสแห่งอาหาร ฉะนั้นการกินหรือ การบริโภคอาหารเป็นกินไปเพื่อไม่ให้เกิดความลำบากแก่ร่างกายแต่ให้เป็นไปเพื่อผาสุกแห่งกายและจิต

1. เถยยบริโภค = บริโภคอย่างขโมย เถยยบริโภค เป็นบริโภคหรือ การกินของผู้ทุศีล เป็นผู้ไม่มีคุณความดี เป็นกินหรือ การบริโภคที่ไม่สมควรแก่ภาวะของตนมีแต่การนุ่งห่มหรืออาการภายนอกที่เป็นเครื่องหมายเพศ บุคคลเช่นนี้เป็นผู้ไม่มีสิทธิในสิ่งของชาวบ้านการรับสิ่งของของชาวบ้านมาฉันและใช้สอยผู้เช่นนี้เรียกว่าเป็น เถยยบริโภค สมณะศากยะบุตรพึงเป็นผู้บริโภคปัจจัยอันไม่มีโทษประพตอยู่ผู้เดียวดีกว่าการที่จะเลี้ยงชีพ

ในทางที่ไม่ชอบธรรมด้วยการพูดจาโกหกหลอกลวง ปลิ้นปล้อนการประกอบเครื่องนาวิชาเป็นหมอดู ทำนายลักษณะเป็นต้นพระพุทธรองค์ทรงตรัสว่า บุคคลผู้บริโศภกิจที่ไม่มีโทษคือบุคคลบางคนในโลกนี้ได้แล้วได้รับแล้วสมหวังแล้วประสบแล้วซึ่ง ปัจจัยเลี้ยงชีพโดยชอบธรรมโดยยุติธรรมมิใช่ด้วยการโกหกมิใช่ด้วยการพูดเลียบเคียงมิใช่ด้วยการทำ นิमितมิใช่ด้วยการกำจัดคุณงามมิใช่ด้วยการต่อลาภ ด้วยลาภ มิใช่ด้วยการให้ผลไม่มีมิใช่ด้วยการคำพูดมุ่งให้ เขารู้จักตนมิใช่ด้วยการคำพูดเหลวไหลและ มิใช่ด้วย เครื่องนาวิชามิใช่ด้วยการเดินสื่อสาร มิใช่ด้วย เวชกรรมมิใช่ด้วย นวกรรม มิใช่ด้วยการใช้ก้อนข้าว ตอบแทนก้อนข้าว มิใช่ด้วยการให้และการเพิ่มให้ นี้เรียกว่าบุคคลผู้บริโศภกิจอันไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนทว่า ภิกษุที่ประพฤติ เลวทราม 4 ประเภท หาเลี้ยงชีพในทางทุจริตผิด วินัยหรือผิดศีลธรรมเมื่อเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนย่อมยินดีที่จะกระทำทุกอย่างเพื่อ ประโยชน์ตนแม้แต่การทำลายสงฆ์ก็ตาม คือ 1) ภิกษุผู้เลวทรามในธรรมวินัยนี้เป็นคนทุศีล 2) ภิกษุ ผู้เลวทรามเป็นมิจฉาทิฎฐิ 3) ภิกษุผู้เลวทรามเป็น มิจฉาอาชีวะเลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ 4) ภิกษุผู้เลว ทรามปรารถนาลาภสักการะและชื่อเสียง (อง.จตุ กก. (ไทย) 21/243/359-361)

การเลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพพระพุทธองค์ ตรัสเตือนให้พระภิกษุมีความเป็นอยู่ด้วยอาชีพที่ บริสุทธิ์ ไม่ปกปิดมีความสำรวมไม่ยกตนข่มผู้อื่น ด้วยความบริสุทธิ์ของอาชีพเพื่อการดำเนินชีวิตที่ ให้เกิดความบริสุทธิ์ยิ่งๆ ขึ้นไป ดังความว่าเธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่าเราทั้งหลายจักมี

อาชีวะบริสุทธิ์ปรากฏเปิดเผย ไม่บกพร่อง และ สำรวมระวังจักไม่ยกตนข่มผู้อื่นด้วยความเป็น ผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์นั้นเราขอบอกเธอทั้งหลายขอเตือน เธอทั้งหลายเมื่อกิจที่ควรทำให้ง่ายขึ้นไปยังมีอยู่ ประโยชน์จากความเป็นสมณะที่เธอทั้งหลาย ปรารถนาอย่าได้เสื่อมไปเลย (ม.ม. (ไทย) 12/ 420/ 454) การบริโศภลักษณะเช่นนี้ พระพุทธเจ้าพระ ผู้มีพระภาคทรงดำหนิว่าโมฆบุรุษ การกระทำของ เธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจ ของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โฉนเธอบวชแล้ว จึงได้ชักจูงทายกในสิ่งอันไม่ควรเล่าโมฆบุรุษ การทำอย่างนี้มีได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้สครัน ทรงดำหนิแล้วแสดงธรรมมีถาถรับสั่งกับภิกษุ ทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายบรรพชิตไม่พึงชักชวน ทายกในสิ่งไม่ควร รูปใดชักชวน ต้องอาบัติ ทุกกฎ ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้เคยเป็นช่างกลบ ไม่พึง เก็บรักษาเครื่องมือตัดผม รูปใดเก็บรักษาไว้ ต้องอาบัติทุกกฎ (วิ.ม. (ไทย) 5/303/136-138) การ คู้มครองทวารทั้งหก มีสติพร้อมอยู่สำรวมระวัง อินทรีย์ เรียกว่า อินทรีย์สังวร เป็นการการสำรวม อินทรีย์ในขณะที่ได้เห็นรูป ได้ยินเสียง ได้ดมกลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัสผัสโภภูฏัพพะทางกาย และรู้ ธรรมารมณ์ด้วยใจระวังมิให้ยินดียินร้าย มิให้ติดใจ หลงไหล ในอารมณ์ที่เข้ามาระทบบทวารทั้ง 6 มีสติ ตั้งมั่นรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อจิตสัมผัสอารมณ์ ต่างๆ สามารถล่วงพ้นจากการยึดถือรูป ล่วงพ้นจาก บ่วงมารไปได้อุปมาเหมือนหยาดน้ำบนใบบัวย่อม ไม่ติดใบบัวฉนั้นใด อารมณ์ที่มาระทบบทวารทั้ง 6 เข้ามาระทบบทกก็ไม่ทำให้จิตยึดติดฉนั้นนั้นจากการ พิจารณาดังกล่าว แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมาย และ

ประโยชน์ที่แท้จริงในการบริโภคน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543), หน้า 14) คฤหัสถ์เมื่อบวชเข้ามาเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นกรอบประพฤติปฏิบัติ จะต้องเป็นผู้มีการสำรวมอินทรีย์ในการเลี้ยงชีพ มีอาชีวะที่บริสุทธิ์ในการดำรงเพศพรหมจรรย์ละทิ้งอาชีวะและเครื่องมือสมัยยังเป็นคฤหัสถ์เพราะเป็นการประพฤติที่ไม่เหมาะสมไม่ควรแก่สมณะ

จึงเห็นได้ว่า เถยยบริโภค เป็นการบริโภคอย่างขโมย เป็นผู้ทุศีล ไม่มีคุณความดีสมควรแก่ภาวะของตน คงมีแต่การนุ่งห่มเป็นต้น และอาการภายนอกที่เป็นเครื่องหมายเพศ บุคคลเช่นนี้เป็นผู้ไม่มีสิทธิในสิ่งของของชาวบ้าน การรับสิ่งของของชาวบ้านมาฉันและใช้สอยผู้เช่นนี้เรียกว่าเป็น เถยยบริโภค คือบริโภคอย่างขโมย หรือแอบเขากิน

2. อินฺทบริโภคน = บริโภคนอย่างเป็นหนี้ อินฺทบริโภคน เป็นการบริโภคอย่างเป็นหนี้ เป็นการกิน หรือ การบริโภคของผู้ที่มีศีลแต่เมื่อบริโภคปัจจัยไม่ได้พิจารณา เช่น ฉันอาหารไม่ได้พิจารณาว่า เราฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ ยังชีวิตให้เป็นไป ให้มีสุขภาพเกื้อหนุนแก่การปฏิบัติธรรมมิใช่ฉันเพื่อโก้เก๋สนุกมัวเมาติดในรส การบริโภคนอย่างนี้ เรียกว่า อินฺทบริโภคน คือบริโภคอย่างเป็นหนี้ แต่ถ้าบริโภคโดยพิจารณาไม่เชื่อว่าเป็นหนี้ (เบากว่าในบาลีที่ว่าตราบใดที่ยังเป็นปุถุชน ย่อมเชื่อว่าบริโภคอย่างเป็นหนี้) การบริโภคอาหารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ เมื่ออาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต อาจส่งผลให้เป็นคุณและโทษก็ได้ พระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกต้อง โดยสอนการพิจารณา

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย และลักษณะคุณค่าอาหารให้อ่องแท่งก่อนที่จะบริโภค ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนภิกษุในการพิจารณาก่อนที่จะบริโภคอาหารมีใจความว่า “เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงบริโภคอาหาร มิใช่เป็นการบริโภคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับตกแต่ง แต่บริโภคเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อระงับ ความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ความดี ด้วยความหวังว่าเราจักบำบัดทุกข์เก่าป้องกันทุกข์ใหม่ ให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการบริโภคนี้ ความไม่มีโทษ และความเป็นอยู่อย่างผาสุกจักเกิดขึ้น (ม.ม. (ไทย) 12/14/14) พระพุทธเจ้าตรัสว่า การกลืนกินก้อนเหล็กแดงยังดีเสียกว่าการที่พระภิกษุสามเณรไม่มีความสำรวมเป็นผู้ทุศีล อาศัยอาหารที่ชาวบ้านเขาถวายบริโภคอยู่ เพราะหากพระภิกษุสามเณรเป็นทุศีล ไม่มีความสำรวมแล้ว ย่อมได้รับผลของกรรมอันหนักยิ่งกว่า ดังพระคาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุว่า

การกลืนกินก้อนเหล็กแดงที่ร้อนดุจเปลวเพลิง ยังดีกว่าการที่ภิกษุผู้ทุศีล ไม่สำรวมบริโภคอาหารที่ชาวบ้านเขาถวาย (ขุ.อ. (ไทย) 25/308/129) มุนีนั่นอุ้มบาตรเที่ยวไป ไม่เป็นใบ้ก็สมมติตนว่าเป็นใบ้ ไม่ควรดูหมิ่นทานว่าน้อย ไม่ควรดูแคลนทายกผู้ให้ (ม.ม. (ไทย) 12/14/14)

การได้มาซึ่งอาหารบิณฑบาตเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปและการเดินบิณฑบาตเป็นการฝึกหัดพัฒนาทางด้านกาย ให้มีความสงบกาย สงบวาจา ไม่แสดงลักษณะท่าทางดูหมิ่น ดูแคลนทาน คืออาหารที่ชาวบ้านนำมาถวายการกินหรือการบริโภคโดยความเป็นหนี้จึงหมายความว่า การบริโภคโดยติดหนี้ เพราะไม่มีความหมั่นจดแห่ง

ทักษิณากฤษในพระธรรมวินัยนี้ผู้ละเลยการพิจารณาประโยชน์ในการกินหรือบริโภคปัจจัย 4 มักมีความผูกพันในปัจจัยเหล่านั้น อาจจะไปเกิดในทุคติภูมิ (นรก เปต เดรัจฉาน อสุรกาย) ได้

จึงเห็นได้ว่า คำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้อธิบายการบริโภคที่เป็นหนึ้นนั้นเป็นการอธิบายถึงหลักจริยธรรม คือ หนึ้นชีวิต หนึ้นบุญคุณ หนึ้นกรรม และหนึ้นทรัพย์สินเงินทอง หนึ้นเหล่านี้ทุกคนควรชดใช้ไม่ควรละเลย ควรพิจารณานาให้ถี่ถ้วนพิจารณาให้เห็นคุณและโทษที่จะตามมา

3. ทายชชบริโภค = บริโภคอย่างเป็นผู้รับมรดก ทายชชบริโภค คือ บริโภคอย่างเป็นผู้รับมรดก ได้แก่ พระเสขะหรือทักษิณบุคคล 7 พวกแรก (ในจำนวนอริยบุคคล 8) เมื่อรับทักษิณามาบริโภค การบริโภคของท่าน เรียกว่า ทายชชบริโภค แปลว่า บริโภคฐานทายาทหรือมีสิทธิโดยชอบธรรม ในฐานะที่เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นทักษิณบุคคลสูงสุด (ม.ม. (ไทย) 12/14/14) โดยอธิบายว่า พระอริยบุคคลเหล่านี้เป็นโอรสของพระพุทธเจ้าปัจจัยทั้งหมดที่ทายกถวาย ถือว่าเป็นปัจจัยของพระพุทธเจ้าเพราะภิกษุจะบริโภคได้เฉพาะปัจจัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเท่านั้น ที่พระพุทธองค์ทรงห้าม ภิกษุไม่สามารถบริโภคได้เปรียบเหมือนมีผู้ถวายสวนมะม่วงแด่พระพุทธองค์ มะม่วงนั้น ภิกษุจะฉันได้ก็เฉพาะที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตเท่านั้น พระอริยบุคคลเหล่านี้ชื่อว่า บริโภคปัจจัยของพุทธบิดา ท่านเป็นทายาทผู้รับมรดกของบิดาทุกอย่าง แม้ภิกษุผู้มีศีลและบริโภคปัจจัยของพุทธบิดาท่านเป็นทายาทผู้รับมรดกของบิดาทุกอย่างแม้ภิกษุผู้มีศีลและบริโภคปัจจัยด้วย

การพิจารณาก็ถือว่าเป็นทายชชบริโภคเหมือนกัน ที่พระมหากัสสปะกล่าวว่า ท่านบริโภคปัจจัย โดยความเป็นหนึ้อยู่เพียง 7 วัน ก่อนสำเร็จมรรคผล พอวันที่ 8 ท่านก็สำเร็จมรรคผลนั้นเป็นการกล่าว โดยการถืออย่างอุกฤษคือ ถืออย่างสูงและเคร่งครัดมากพระมหากัสสปะเถระกล่าวในภายหลังกับพระอานนท์ว่า ผู้มีอายุ เราบริโภคก่อนข้าวของชาวบ้านอย่างเป็นหนึ้อยู่ 7 วัน ในวันที่ 8 พระอรหันต์ผลจึงบังเกิดขึ้น” นอกจากนี้ พระมหากัสสปะเถระ ยังมีคุณความดีที่พระผู้มีพระภาคศาสดาทรงตรัสสรรเสริญอีก หลายประการ เช่น ตรัสว่า กัสสปะมีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยเรา เมื่อทรงประทานผ้าสังฆาฏิให้และทรงรับผ้าของพระมหากัสสปะเถระ “กัสสปะเปรียบเหมือนดวงจันทร์ ผ่องใสไร้เมฆหมอกขณะ ท่านเข้าสู่ตระกูลทั้งหลาย เป็นผู้มักน้อยสันโดษ และตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลาย ถือเอาเป็นแบบอย่างว่า กัสสปะ เข้าไปใกล้ตระกูลแล้วชักกายและใจให้ห่าง ประพฤตตินเป็นคนใหม่ ในตระกูลอยู่เสมอไม่ทำความคุ่นเคยเป็นนิตย ไม่ค่นองกายและวาจาและใจในตระกูลเป็นนิตย จิตไม่เกี่ยวข้องในตระกูลเหล่านั้นเพิกเฉยด้วยจิตเป็นกลางว่าผู้ปรารถนาลาภก็จงได้ลาภผู้ปรารถนาบุญก็จงได้บุญตลอดเวลาได้ลาภมีใจฉันทผู้อื่นก็มีใจฉันทนั้น (ส.น. (ไทย) 16/154/259) พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงคุณค่าและความสำคัญของความเป็นโสดาบันอย่างมากมาย ดังจะทรงเร่งเร้าให้เอนโยชนหันมาสนใจภูมิธรรม เช่น การบรรลุนิพพานได้เป็นดีกว่าการได้ไปสวรรค์ ประเสริฐกว่าการได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิประเสริฐกว่าการได้มานสมบัติผู้ที่บรรลุมรรคผลแล้วมัก มีสภาพจิตแตกต่างไป

จากเดิมเหมือนเกิดใหม่ ศรัทธาที่เป็นความเลื่อมใสและความพอใจในแห่งจิตจะมี กำลังแก่กล้ามั่นคงปีติและปีสัทธีกี่มีกำลังแก่กล้าด้วยกำลังศรัทธาอีกทั้งความสุขจะปรากฏตาม ธรรมชาติผู้บรรลุธรรมจะไม่อาจกำหนดรู้ศรัทธาปีติปีสัทธิตะและสุขอย่างชัดเจนได้ในเวลาเริ่มบรรลุ ธรรม เพราะธรรมเหล่านั้นมีกำลังแก่กล้าเมื่อเวลาผ่านไปหลายชั่วโมงหรือหลายวันธรรมดังกล่าวจะ ค่อยๆ ลดกำลังลงเขาย่อมสามารถกำหนดได้อย่างชัดเจนบางท่านจะรู้สึกเหมือนเบาสบายจนกระทั่งไม่ยากกำหนดหรือรู้สึกว่าเพียงพอแล้วความรู้สึกนี้เป็นความสันโดษของผู้ที่หวังเพียงบรรลุมรรคผลขั้นแรก สิ่งนี้เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมของผู้ปฏิบัติเกิดขึ้นได้แก่ทุกคนเป็น ความอัศจรรย์ที่ผู้ปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเองมีปรากฏในอุปวาณสันติภิกขุสูตรว่าธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง (ส.สพ. (ไทย) 18/70/59) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงภิกษุที่มีคุณสมบัติ 5 ประการ เมื่อได้อาศัยอยู่ในเสนาสนะที่ประกอบด้วยคุณสมบัติอีก 5 ประการ ย่อมเกื้อกูลให้ภิกษุนั้นสามารถกำจัดกิเลสอาสวะได้อย่างรวดเร็วคุณสมบัติของภิกษุ 5 ประการ ได้แก่ผู้มีศรัทธามีอาพาธน้อยเป็นผู้ไม่โอ้อวด มีมารยาเป็นผู้ปรารถนาความเพียรและเป็นผู้มีปัญญา (ที.ม. (ไทย) 24/11/17) ดังนั้น ปัจจัยที่หายกถาว่านั้น ท่านว่าเขากถาว่าสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพระพุทธเจ้าทรงอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของปัจจัยเหล่านั้นเพราะทรงอนุญาตให้ภิกษุสามเณรบริโภคใช้สอยได้อยู่ในฐานะเสมือนลูกของพระพุทธเจ้า จึงบริโภคใช้สอยปัจจัยปัจจัยเหล่านั้นในฐานะเป็นทายาทปัจจัยที่หายกถาว่านั้น

ย่อมมุ่งถวายเพื่ออุปถัมภ์บำรุงภิกษุสามเณรให้มีกำลังปฏิบัติธรรมจนบรรลุธรรมได้ในที่สุดการบริโภคใช้สอยปัจจัยของท่านจึงเปรียบเสมือนทายาทที่ขอใช้สิทธิ์เบิกรมรดกล่วงหน้า

จึงเห็นได้ว่า การบริโภคอย่างเป็นผู้รับมรดกเป็นลักษณะเหมือน พระเสขะหรือทักษิณียบุคคล 7 พวกแรกเมื่อรับทักษิณามาบริโภค เป็นการบริโภคในฐานะของทายาทหรือมีสิทธิโดยชอบธรรมในฐานะที่เป็นทายาทของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นทักษิณียบุคคลสูงสุด

4. สามิบริโภค = บริโภคอย่างเป็นเจ้าของสามิบริโภค คือ บริโภคอย่างเป็นเจ้าของ ได้แก่ พระอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้พ้นจากความเป็นทาสแห่งตัณหาแล้ว เป็นผู้มีความดีสมควรแก่ของถวายอย่างแท้จริง มีสิทธิสมบูรณ์ในการรับและบริโภคทักษิณา การบริโภคของพระอรหันต์ท่านเรียกว่า สามิบริโภค คือบริโภคฐานเป็นเจ้าของ การบริโภคของพระชีนาสพ ชื่อว่า สามิบริโภคเมื่อหมดกิเลสแล้ว ก็สมควรกับที่บุคคลอื่นจะถวายอาหารนั้นให้บริโภค จึงเป็นเจ้าของอาหารที่บริโภคบริโภคอย่างผู้ที่เป็นเจ้าของอันนี้ก็แสดงให้เห็นถึงกิจของพุทธบริษัท แต่สำหรับบรรพชิตแล้ว จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงโอวาท ทรงเตือนว่าแม้ไม่ใช่ผู้ทุศีล แต่ว่าขณะใดที่หลงลืมสติ ขณะนั้นชื่อว่า อธิณบริโภค บริโภคอย่างเป็นหนี้ (ม.ม. (ไทย) 12/14/14) ดังเช่นคิลานเภสัช เรื่องยานับเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการดำรงชีวิตปัจจัยหนึ่งถ้าร่างกายมีสภาพเสื่อมโทรม เกิดโรคร้ายไข้เจ็บแล้วเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคในการประพฤติพรมจรรย์เป็นอย่างมากเพราะเหตุว่าแม้คนเราจะมีเครื่อง

นุ่งห่ม อาหาร และที่อยู่อาศัย หากร่างกายไม่สมบูรณ์มีโรคภัยเบียดเบียนก็จะเป็นเหตุทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก และอาจจะไม่ประสบความสำเร็จในที่สุดด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงทำให้ต้องทรงอนุญาตเรื่องเภสัช หรือยารวมถึงอุปกรณ์รักษาโรคต่างๆ ในพระไตรปิฎกนั้นเรื่องยาเป็นตัวอย่างชัดเจนของการที่พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นและให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาพมาก เห็นได้จากพุทธพจน์ที่ตรัสว่าความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังให้พิจารณาอย่างแยกคางว่ายายเป็นเครื่องและเครื่องประกอบอันเป็นปัจจัยสำหรับคนไข้ นั้น มีไว้เพื่อกำจัดเวทนาทั้งหลายเนื่องจากอาพาธต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่งพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาวัตถุประสงค์ในการสร้างและประโยชน์ในการใช้ยา ดังข้อความว่า เมื่อเราพิจารณาโดยแยกคางแล้วบริโภคใช้สอยคิลานเภสัช เพียงเพื่อบำบัดทุกข์เวทนาอันเกิดขึ้นแล้วมีอาพาธต่างๆ เป็นมูลเพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคเบียดเบียน เป็นอย่างยิ่งการใช้ยารักษาโรคพระพุทธองค์ก็ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่ายารักษาโรคมีความจำเป็นหรือเป็นปัจจัยสุดท้ายที่คนเราต้องการบริโภค เพื่อบำบัดอาการเจ็บป่วยในยามที่เกิดโรคภัย แต่วิวัฒนาการในการรักษาโรคมิมานานแล้ว ในพระไตรปิฎกก็ได้กล่าวถึงเรื่องการใช้ยาไว้มากมาย รวมถึงให้ความสำคัญไว้หลายประการใน เภสัชขันธ์กะ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ฉันได้ เพื่การรักษาโรคเบื่ออาหารไม่ได้จนเป็นโรคขาดสารอาหารหรือโรคผอมเหลือง

และยาไม่เป็นอาหารหยาบจึงทรงอนุญาตให้รับประทานได้ในยามวิกาล และฉันได้ในกาลนั้น แต่การใช้ยาในปัจจุบันนี้เน้นไปในการรักษาโรคในเชิงพาณิชย์มาก มีการผลิตยาออกมาเพื่อให้ตรงกับโรคที่คนไข้เป็นอยู่เสมอ พระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงถึงคนไข้ไว้ใน คิลานสูตร ว่าด้วยเรื่องคนไข้และเปรียบเทียบคนไข้ไว้ 3 ประเภท กล่าวคือ (1) คนไข้บางคนจะได้ยา อาหาร คนพยาบาล อันเป็นที่สบายหรือไม่ก็ตาม ไม่อาจหายจากโรคได้ (2) คนไข้บางคนจะได้ยา อาหาร คนพยาบาล อันเป็นที่สบายหรือไม่ก็ตามก็หายจากโรคได้ (3) คนไข้บางคนจะได้ยา อาหาร คนพยาบาล อันเป็นที่สบายเท่านั้นจึงจะหายจากโรคได้ (อง.ตัก. (ไทย) 20/461/137) ยารักษาโรค ย่อมมีความสำคัญต่อมนุษย์โดยทั่วไป แต่ในขณะเดียวกันก็อาจบังเกิดโทษภัยอันเกิดจากการบริโภคได้เช่นเดียวกัน หากขาดสติ ไม่รู้จักคุณค่าแท้ของปัจจัยทั้ง 4 วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้และคุณค่าเทียม เพื่อให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546, หน้า 72)

จึงเห็นได้ว่า เป็นบริโภคลักษณะเหมือนพระอรหันต์ทั้งหลายซึ่งเป็นผู้พ้นจากความเป็นทางแห่งตัณหาแล้ว เป็นผู้มีความดีสมควรแก่ของถวายอย่างแท้จริง มีสิทธิสมบูรณ์ในการรับและบริโภค ทักขิณา การบริโภคของพระอรหันต์ในฐานะความเป็นเจ้าของ

3. สรุป

กินในพระพุทธศาสนาพิจารณาในทุกๆ ขณะที่กิน หรือบริโภคในทุกๆ คำข้าว เป็นการกิน

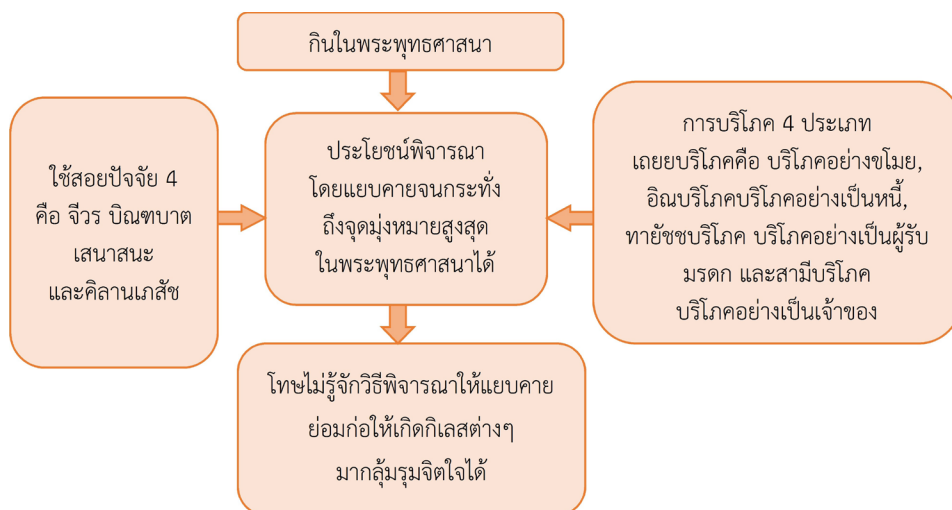

หรือบริโศกเพื่อการบำบัตเวทนา ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิต เมื่อภิกษุไม่สามารถปฏิบัติเหมือนอย่างนั้น ในเวลาก่อนอาหาร หลังอาหาร ในปริมยาม มัชฌิมยามและปัจฉิมยาม ถ้าไม่ได้พิจารณาเลย ปล่อยให้อารมณ์ขึ้น ภิกษุนั้นชื่อว่า ย่อมตั้งอยู่ในฐานะอินฺทบริโศก กิณหรือการบริโศกนั้นภิกษุต้องทำสติในขณะที่รับแล้วขณะบริโศก แม้แต่การบริโศกปัจจัย 4 ก็ควรทำอย่างนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ศีลบริสุทฺธิ เมื่อมีศีลบริสุทฺธิ ก็จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดสมาธิ ปัญญา ดังนั้นบรรพชิต คือ ภิกษุสามเณรจึงควรพิจารณาในทุกๆ ขณะที่บริโศก ปิณฑบาตพึงพิจารณาในทุกๆ คำข้าว เมื่อภิกษุไม่สามารถปฏิบัติเหมือนอย่างนั้น ในเวลาก่อนอาหาร หลังอาหาร ในปริมยาม มัชฌิมยามและปัจฉิมยาม ถ้าไม่ได้พิจารณาเลย ปล่อยให้อารมณ์ขึ้น ภิกษุนั้นชื่อว่า ย่อมตั้งอยู่ในฐานะอินฺทบริโศก แม้จิวร เสนาสนะก็พึงพิจารณาในทุกๆ ขณะที่บริโศก สำหรับภิกษุเมื่อมีสติเป็นปัจจัยในขณะที่รับทั้งในขณะที่บริโศกจึงจะควร แม้เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อภิกษุทำสติในขณะที่รับแล้วขณะที่บริโศกไม่ได้ทำอีก เป็นอาบัติ ไม่ทำในขณะที่รับแต่ทำในขณะที่บริโศก ไม่อาบัติ ปฏิบัติตรงตามจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการบริโศกปัจจัย 4 อันเป็นส่วนหนึ่งของ

การทำให้ศีลบริสุทฺธิ ซึ่งเมื่อมีศีลบริสุทฺธิ ก็จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดสมาธิ ปัญญา บรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนาต่อไปได้

4. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การกินหรือ การบริโศกเพื่อการควบคุมการกินอาหารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกายและจิต ไม่เป็นไปเพื่อความเพลิดเพลินในรสแห่งอาหาร การกินหรือการบริโศกอาหารสามารถกล่าวได้ดังนี้ 1) เถยยบริโศก คือ บริโศกอย่างขโมย เป็นบริโศกหรือ การกินของผู้ที่ศีล เป็นผู้ไม่มีคุณความดี 2) อินฺทบริโศก คือบริโศกอย่างเป็นหนี้ เป็นกินหรือการบริโศกของผู้ที่มีศีล แต่เมื่อกินหรือบริโศกปัจจัยไม่ได้พิจารณาพิจารณาเป็นการกินหรือ บริโศกอย่างขาดสติไม่พิจารณา 3) ทายชชบริโศก การกินหรือบริโศกฐานทนายาเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของทักษิณบุคคล ที่ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นทนายาของพระพุทธเจ้า 4) สามีบริโศก คือ บริโศกอย่างเป็นเจ้าของการบริโศกของพระชีนาสพหรือพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้พ้นจากความเป็นทาสแห่งตัณหาแล้ว เป็นผู้มีความดีที่มีความเหมาะสมแก่ของถวายอย่างแท้จริง เป็นผู้มียุติสมบุรณ์ในการรับและบริโศกทักษิณา

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- พระไตรปิฎก. (2539). ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). พุทธประวัติจากพระโอษฐ์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2549). โอวาทคำสอนสำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2546). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามิตร จิตปัญโญ (วันยาว). (2547). ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.